

Irodalmi sorskérdések

Hatvanadik születésnapját ünnepelte Oláh János író, főszerkesztő, a Kilencek néven elhíresült költőcsoport tagja, aki nyolc társával együtt 1971-ben jóformán egyik napról a másikra lépett be a magyar irodalmi köztudatba az Elérhetetlen föld című antológiával. Társaihoz hasonlóan, vállalta a népi irodalom szemléletét, korszerű folytatását. Prózában és lírában egyaránt maradandót alkotott, s bár világlátása miatt, háttérbe szorították, mégis írt és ír a megfélemlítettek, csendes szavúak hétköznapijairól.

- **Egy tanulmányírója szerint ön kétlaki ember, ezzel arra célzott, hogy bár erős szálak fűzik vidékhez, mégis a fővárosban él. Hogyan éli meg ezt a kétlakiságot?**
- Somogy megyében születtem, egy közepesen kis faluban. Nagyon rövid ideig éltek ott a szüleim. Felköltöztek Budapestre, egy hasonló falusias külvárosban Soroksáron telepedtek le. Minden nyarat nagyszüleimnél Nagyberkiben töltöttem. Akkor én voltam a Pesti gyerek, de igyekeztem alkalmazkodni, olyannyira, hogy mire visszajöttem Pestre, én voltam a vidéki, aki tájszólással beszélt. Ez az örökös kettősség azt hiszem valóban meghatározó élmény. Mindenki átéli azt, hogy több téren kell megfelelni. A családi és az iskolai miliő is két külön világ volt. Például nem volt szabad az iskolában azt mondani, amit otthon hallott az ember. Abban a hazug és hamis társadalmi közegben ez is egy kettősség volt. Nem olyan értelemben ugyan, de azért most is érvényesül - ha nem is brutalitással - de egyéb eszközökkel, a társadalmi alkalmazkodási kényszer. Prózaírásaimnak kilencven százaléka vidéki miliőben játszódik. Ehhez, hozzátartozik az is, hogy Soroksár egy nagy falu volt, amit 1952-ben csatoltak Pesthez. Ezért sok olyan elbeszélésem van, ami ott játszódik, a díszleteket, figurákat onnan vettem. Ezek a motívumok nem csak részei, hanem lényegét is meghatározzák. A megalázottak és megszorítottak világa volt a magyar vidék. Sokkal passzívabban élték meg az ottaniak a kiszolgáltatottságot, amit a korszak a végletekig fokozott. A történetek is többnyire innen adódnak. Van köztük tipikusan pesti téma, illetve történet, és mégis úgy éreztem, hogy csak akkor tudom jól kifejezni a véleményemet, ha egy vidéki kisvárosnak a környezetébe helyezem.
- **Harminckét év telt el azóta, hogy nyolc társával együtt megjelent az Elérhetetlen föld című antológiában, melynek címadó versét ön írta. Rendkívüli esemény volt ez, hi-**

szen maguk által szerkesztett és választott anyaggal jelentek meg. Milyen út vezetett az antológia megjelenéséig?

- Pestre jártunk egyetemre, ahol élénkebb irodalmi élet folyt, mint ahogy most sejteni lehetne. Félévente egy új irodalmi folyóirat jelent és szűnt is meg. Valószínűleg megszűntek volna maguktól is, ha nem tiltják be őket, de hát ezt nem bírta kivárni az ellenőrzési kényszerrel megáldott pártvezetőség. Ahhoz képest, hogy 1956 után, az egyetemen kívül elég hibernált volt a légkör, mi fiatalon ostobán azt hittük, hogy a saját utunkat járhatjuk. Az Eötvös kollégiumban laktunk, többségünk vidéki fiatal, a közös élmények és történelemlátás egymáshoz sodortak bennünket. Úgy gondoltuk, hogy ezekről beszélni kell, így szülte meg ez a látásmód és egyben vakság az antológiát. Először nem is akartunk állami kiadóhoz menni, összeadtuk a pénzt, hogy magánkiadásban adjuk ki. Ez csak úgy volt lehetséges akkoriban, ha két kiadótól visszautasítást kapunk. A Magvetőtől és a Szépirodalmitól kellett visszautasító levelet szereznünk. Ők nem akarták sem kiadni, sem visszautasítani a könyvünket amelynek Nagy László, Juhász Ferenc, Váci Mihály, Kormos István voltak szakmai ajánlói. Végül Darvas József az írószövetség elnöke intézte el, hogy a könyv megjelenjék. A kortársaink közül sokan megérezték, az antológia friss hangját, szemléletét. Megvolt benne a népi irodalom szemlélete, amit azóta is többségünk magáénak vall, de ez inkább magatartás és szemlélet volt nem pedig stílusjegyek.
- **Nem ütközött nehézségekbe saját egyéni hangjának érvényesítése? Arra gondolok, hogy általában mindenkit szeretnek beskatulyázni.**
- Nem, mivel Nagy László révén kapcsolatba kerültem Illés Endrével és attól kezdve a Szépirodalmi könyvkiadónál az ő jóvoltából én elfogadott szerzővé váltam. De írni kevesen írtak a könyveimről, sokszor azok írását sem volt hajlandó leközoelni egyetlen lap sem, akik írtak.
- **Fontos, hogy írjanak az ember könyvéről? Egyáltalán, hogy látja a magyarországi kritikaírást?**
- Pillanatnyilag kritikaírásról alig beszélhetünk, könyvismertetőik születnek. Igazi elfogulatlan kritikaírás nem létezik. Ennek több oka van. Az egyik a folyóiratok támogatási rendszere, amely olyan mértékben ki van szolgáltatva a kurátoroknak, amennyire nem szabadna, hogy kiszolgáltassanak egy folyóiratot. Hiába teljesít egy folyóirat jobban, mint az előző évben, mégis a kuratórium dönthet úgy, hogy csak a fele annyi támogatást ad. Megkérdezi az ember, hogy miért, akkor azt mondják, hogy örülj, hogy ennyit is kaptál. Tehát nem csak néhány kurátorral kell kesztyűs kézzel bánni, hanem az ő teljes holdudvarukkal. Ezeknek a szempontoknak az örökös érvényesítése, az irodalmi kritikát lehetetlenné teszi. Az is megnehezíti a kritikaírást, hogy vannak nagyobb táborok, akik negligálják egymást. Olyannyira, hogy például jelentős díjat kapott szerzőkkel sem hajlandók foglalkozni.

- **Mi lesz egy ilyen könyvnek a sorsa, amiről semmit nem írnak?**
- Ha a tömegkommunikáció és a könyvterjesztő hálózatok nem vesznek tudomást egy műről, akkor a piac kilencven százalékából ki van zárva a könyv. Ugyanakkor nem gondolom, hogy az a jó irodalom, amit nagyon sokan olvasnak, nagyon nagy sikere van. Ha kevesen olvasnak egy könyvet, az lehet a kor hibája is, nem csak az íróé.
- **Mindebből kitűnik egy irodalomellenes tendencia. Miben látja ennek az okát?**
- Íróellenes az a jelenség, kevés az ösztöndíj, nevetségesen alacsonyak a honoráriumok, nincs stabilitásuk az irodalmi lapoknak. Erről soha senki érdemben nem volt hajlandó beszélni. Ha legalább csak annyit el tudnánk érni, hogy hosszabb távú szerződéseket kössünk. Megszűntek az irodalmi művekből írt tévéjátékok, nincs irodalmi magazin egyetlen egy tévében sem. Vannak művészeti műsorok, de olyan irodalmi magazin, amelyik rendszeresen a magyar irodalmi élet eseményeit bemutatná, nincsen. Jelentős magyar könyvkiadók voltak régen, kiknek nyomdájuk, székházuk volt és sok íróat tartottak. Ezeket az óriási vagyonokat államosították, és nem kapott vissza belőle a magyar irodalmi infrastruktúra semmit.
- **Mégis a magyar irodalmi élet egyik része megjelenik, nem küszködik napi gondokkal, míg a másik része igen.**
- Az állam támogatásán kívül egyetlen forrásból kap jelentős támogatást a magyar irodalmi élet, a Soros alapítványtól. Tehát az a szeglete a magyar irodalmi életnek, amelyet a Soros alapítvány tart, és alkotói szabadsághoz segít, létezik és viszonylag teljesít is. Azt is megnéztem két vagy három évvel ezelőtt, hogy a Nemzeti Kulturális Alap az irodalmi lapokra szánt támogatási összegének 78%-át a Soros alapítvány által támogatott lapok kapták meg. Ez logikus döntés volt, hiszen ezek a lapok többen vannak, tetszetősebbek általában, a szerzői nagyobb tekintélynek örvendenek, mivel az alapítvány által alapított számtalan díj mindegyiket megkapták. Míg a másik oldalon se díj, se semmi.
- **Mindezek ellenére rendületlenül szerkeszti a Magyar Napló című folyóiratot.**
- Nem panaszkodom, mert nekem ez a kedvtelésem, elégedett ember lehetek. A Magyar Naplót, mint sikertörténetet is felfoghatnánk, mert amikor átvetem egy vékony, spórolós lap volt. Minden ellene volt annak, hogy ez a lap megmaradjon, sőt az ellenségeim meg is üzenték, hogy három hónap alatt kicsinálnak, ha elvállalom a szerkesztését. Ennek ellenére megmaradt, valószínű, azért, mert volt szellemi támogatottság és energia mögötte.
- **Vannak-e új tervei a folyóirattal?**
- Idén szeptembertől a napló minden számában közlünk az érettségire és a felvételire való felkészítést segítő mellékletet. Az olvasó diák így két legyet üt egy csapásra: átismételheti a négy középiskolai év tananyagát, s mellette egy-egy mai szerző novelláját, tanulmányát, versét is el-

olvashatja. A hagyományos, kronologikus feldolgozás mellett, egy tematikus, problémaközpontú megközelítés is található. Fontosnak tartom, hogy mintegy átívelve egyes évfolyamokon, a diákokat segítsük az önálló gondolkodásra, egy-egy koron vagy írói életművön túlmutató problémalátásra, egyúttal az egyes korok közti analógiák és különbözőségek felismerésére is rávezessen.

- **Legutóbb megjelent Vérszerződés című novelláskötetének egyik fő témája az elmúlt negyven év hétköznapi borzalmi, tragédiái. Sokan mondják, hogy a múltat el kell felejteni, ön hogy vélekedik erről?**
- Nekem erről a gondolkodásról az a véleményem, hogy könnyen felejt az a pribék aki nyomorrékká verte a rabot. De a rabok nem felejtenek. Könnyen prédikálják, ugyan felejtünk már el ezeket a régi ügyeket. Az a pribék hangoztatja mindezt, aki ezért busás nyugdíjat kap, fia pedig fényes karriert kaptak ajándékba, és most is azt futják. Az áldozat nyilván nehezebben felejt. Miért kell rákényszeríteni szegény áldozatokat, hogy elfelejtsék a sérelmeiket? Ezt a felejtési propagandát szerintem azok folytatják, akik a sérelmeket elkövették, vagy azoknak a kedvezményezettjei. Azt gondolom, hogy a sérelmeket nem szabad elfelejteni. Meg lehet bocsátani, de elfelejteni nem szabad. Véleményem szerint nagyon sok nemzeti katasztrófánkról nem született elég irodalmi mű. Ahhoz, hogy akár egy - egy ilyen megszülessék, ráadásul nagyon hatásos is legyen, a témát sokféleképpen meg kell közelíteni, sokrétűen kell feldolgozni. Attól egy téma nincs kimerítve, hogy valaki egyszer írt valamit róla, és aztán az egészet el is felejtették. Tehát nem szabadna ezeket a témákat kerülgetni, hanem igenis fel kell dolgozni. Az irodalmi élet fontos feladata az, hogy ösztönözze azokat a szerzőket, akik ezekhez a témákhoz nyúlnak.
- **Milyen a jövőképe mint író, mint szerkesztő?**
- Szeretnék egy könyvet befejezni, amit már többször elkezdtem, és eddig még nem sikerült. Aztán rájöttem, talán jobb is ez így. Érzem, hogy az írotársadalomnak, különösen a fiataloknak szükségük van a lapra, azoknak, akik ebbe az irányba indultak el és nincs más menedékük. Másrészt a közönségtől azt érzékelem, hogy napról napra többen olvassák a lapot, tehát a közönség is igényli ezt a lapot. Most egy ilyen helyzetbe azt mondani, hogy dőljön össze az egész, elég nehéz lenne. Bizakodó vagyok, mert a közönség és az írók részéről érzem, hogy szükséges amit csinálok.

Erős Kinga